Brottsoffermyndigheten

Till dig som utsatts för brott

På www.brottsofferguiden.se kan du som utsatts för brott få en överblick över vad som händer vid ett brott.

På webbplatsen får du information som är anpassad efter

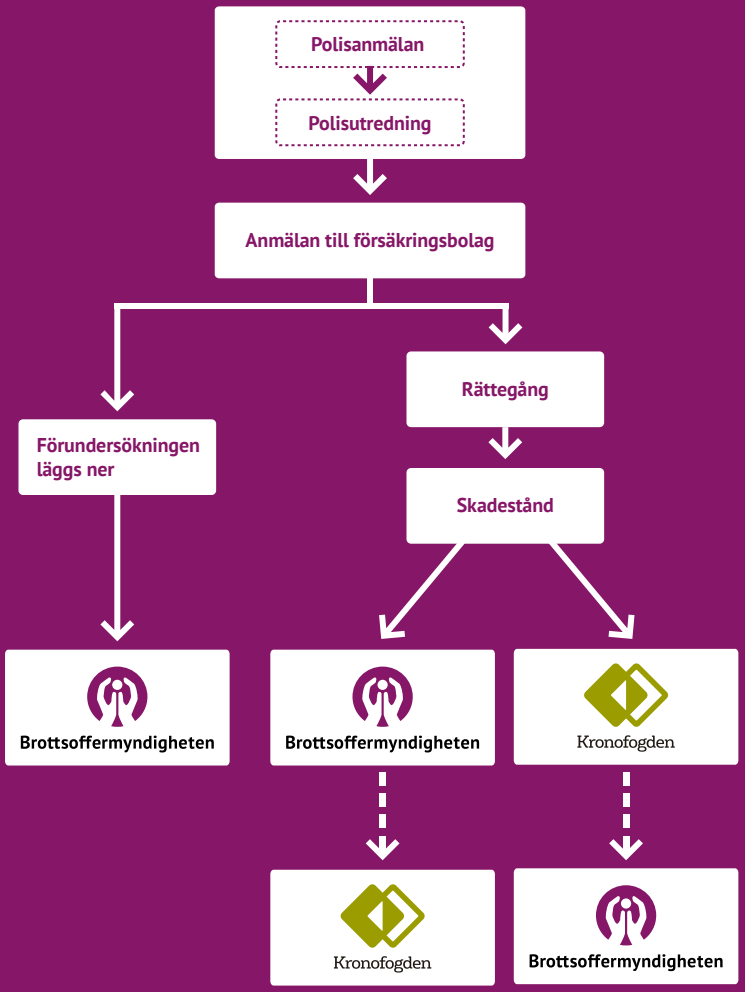
- vilket brott du utsatts för
- hur gammal du är
- var i processen du är, till exempel om du har gjort en polisanmälan eller väntar på en rättegång.

EUROPEISKA UNIONEN
Fonden för inre säkerhet

Innehåll

Snabbguide	4
Inledning	5
Akuta åtgärder	6
Polisanmälan	7
Förundersökning	9
Stöd och hjälp	13
Rättegång	18
Skadestånd, försäkring och brottsskadeersättning	23
Skydd för din person	29
Brottsoffers reaktioner	32
Kontaktuppgifter	34
Ordlista	36

Snabbguide

Polisanmälan
Polisutredning
Anmälan till försäkringsbolag
Förundersökningen läggs ner
Rättegång
Skadestånd
Brottsoffermyndigheten
Brottsoffermyndigheten
Kronofogden
Kronofogden
Brottsoffermyndigheten

Inledning

Om du har utsatts för brott står du troligen inför en ovan situation som kan göra dig orolig och osäker. När du polisanmäler ett brott inleds en kedja av händelser där flera myndigheter är inblandade.

Det kan vara svårt att veta vart du ska vända dig för att få stöd och för att få svar på dina frågor. I den här texten hoppas vi att flera av frågorna besvaras och att du får veta var du kan få svar på ytterligare frågor.

Vi börjar med att beskriva hur du polisanmäler ett brott, vad som händer efter att brottet har anmälts och vilka möjligheter du har till stöd och hjälp.

Därefter beskriver vi rättegången, möjligheter till ekonomisk ersättning för de skador du drabbats av på grund av brottet och vad du kan göra för att öka din trygghet.

Avslutningsvis skriver vi om vanliga reaktioner på brott. Där finns också en ordlista och kontaktuppgifter till ideella organisationer och myndigheter.

Dina rättigheter som brottsoffer bygger både på svensk lagstiftning och på internationell rätt. Särskilt viktiga är FN:s brottsofferdeklaration och EU-direktivet om brottsoffers rättigheter. De grundar sig i att du som brottsoffer har rätt till skydd och upprättelse.

Akuta åtgärder

Om du är skadad – sök vård!
Vid akut skada, ring 112 eller uppsök närmaste akutmottagning.

Om brottet är pågående – ring 112 !

Polisanmäl brottet på närmaste polisstation, via telefon 114 14 eller via polisens webbplats www.polisen.se

Om du behöver skydd eller stöd – kontakta polis, socialtjänst, kvinnojour eller brottsofferjour.

Polisanmälan

Många undrar vad som händer efter en polisanmälan. En lika viktig fråga kan vara vad som händer om brottet inte polisanmäls av dig eller någon annan.

En polisanmälan är ofta nödvändig för att du ska kunna ta tillvara dina rättigheter och få skydd. Både försäkringsbolag och Brottsoffermyndigheten kräver i regel en polisanmälan för att pröva frågan om ersättning för skador till följd av brott.

Om du har utsatts för ett brott bör du därför så snart som möjligt anmäla det till polisen. Det kan göras på närmaste polisstation, via telefon 114 14 eller på polisens webbplats www.polisen.se. Om brottet är pågående ska du ringa 112.

Med anmälan som underlag beslutar polisen eller åklagaren om en förundersökning ska inledas.

Polis och åklagare kan i de flesta fall ge dig den information du behöver. Längre fram i texten återkommer vi till det, men i korthet innebär det främst att polis och åklagare är skyldiga att informera dig om

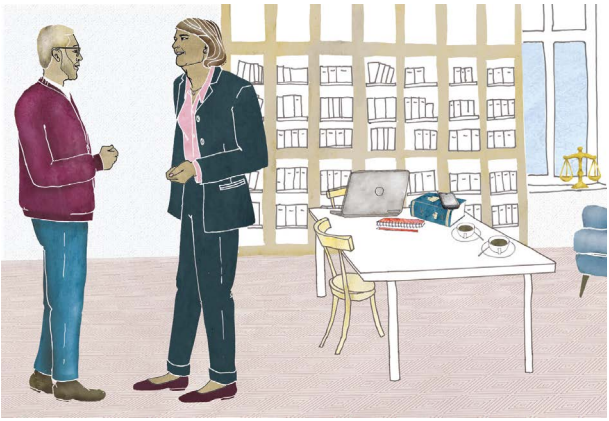
- möjligheterna att få skadestånd och brottsskadeersättning
- att åklagaren oftast är skyldig att förbereda och föra din skadeståndstalan i rättegången om brottet, om du begär det
- reglerna om kontaktförbud, målsägandebiträde och stödperson
- möjligheterna till rättshjälp och rådgivning
- rätten till tolkning och översättning
- förundersökning inte inleds eller läggs ned och om åtal väcks eller inte
- vilka myndigheter och organisationer som kan ge stöd, hjälp och vård
- kontaktuppgifter som du behöver för att få upplysningar om ditt ärende
- den fortsatta handläggningen och din roll i den
- rätten till ersättning för dina kostnader i samband med förhör och sammanträden i domstol
- en gripen, anhållen eller häktad person rymt eller släppts fri, om det behövs.

Läs mer om dina rättigheter på brottsoffermyndigheten.se. Du kan också läsa mer på brottsoffermyndighetens webbplatser brottsofferguiden.se och jagvillveta.se.

På brottsofferguiden går det att få information som är anpassad efter olika typer av brott, ålder och vilket steg i rättsprocessen som är aktuellt.

På www.jagvillveta.se finns information till barn och unga om brott, stöd och hjälp.

Förundersökning

När åklagaren eller polisen har anledning att tro att ett brott har begåtts inleds en förundersökning. En förundersökning kallas också brottsutredning eller polisutredning. Under en förundersökning kan förhör hållas med den som är misstänkt och med andra som kan ge upplysningar, till exempel med dig som brottsoffer och med eventuella vittnen. Det som kommer fram under utredningen samlas ofta i ett förundersökningsprotokoll.

Polisen har inte tillräckliga resurser för att utreda alla brott genast. Om du frågar polisen kan du få veta ungefär hur ditt fall kommer att behandlas.

Du som utsatts för brott kallas nu målsägande. Som målsägande kan du bli förhörd och får då berätta för en polis vad du vet om brottet. Ibland räcker det att du lämnar din berättelse per telefon, men om du blir kallad till förhör måste du komma.

Om du inte kommer till förhöret och inte har en giltig anledning kan polisen hämta dig. Du har rätt att ta med dig en stödperson, läs mer i kapitlet Stöd och hjälp.

Om du blir kallad till polisen har du rätt till ersättning för de kostnader du haft för att kunna komma till förhöret. Det kan gälla kostnader för resor och uppehälle, ersättning

för förlorad inkomst eller annan ekonomisk förlust. Ersättningen för förlorad inkomst är dock begränsad till ett visst belopp. Vänd dig till polisen för att begära den här typen av ersättning.

Vill du begära skadestånd för de skador som uppkommit till följd av brottet bör du säga till om det när polisen förhör dig. Se kapitlet Skadestånd, försäkring och brottsskadeersättning för mer information.

Nedläggning av förundersökning

Om det inte finns skäl att fortsätta förundersökningen ska den läggas ner. Det kan ske om det visar sig att det inte var frågan om något brottsligt handlande eller om någon misstänkt inte kan pekas ut. Ett annat skäl kan vara att spaningsuppslag saknas, det vill säga att det inte finns något spår att följa. En nedlagd förundersökning kan tas upp igen om det framkommer ny bevisning.

Har åklagaren eller polisen beslutat att lägga ner förundersökningen ska du som målsägande normalt få veta det. Detsamma gäller om åklagaren har beslutat att inte inleda förundersökning eller att inte väcka åtal.

Är du missnöjd med ett beslut av polisen kan du vända dig till åklagaren för prövning. Om du inte är nöjd med ett beslut som åklagaren fattat kan du vända dig till närmaste högre åklagare för så kallad överprövning. Även om förundersökningen läggs ner kan du ha rätt till försäkrings- eller brottsskadeersättning.

Åtal

Om åklagaren anser att det finns tillräcklig bevisning för att domstolen ska kunna fälla den som misstänks, ska åtal väckas. Därefter kallar domstolen till rättegång där åtalet prövas. Utifrån vad som framkommer i rättegången tar domstolen ställning till om den som misstänks ska dömas för brottet. Domstolen bestämmer också vilket skadestånd som den misstänkta ska betala till dig om du begärt det.

Åtalsunderlåtelse

Även om bevisningen troligen skulle räcka för en fällande dom kan åklagaren i vissa fall ha rätt att inte åtala en person utan istället meddela så kallad åtalsunderlåtelse. Det kan exempelvis ske när det är en ung, tidigare ostraffad gärningsperson som har begått mindre allvarliga brott. Det är också möjligt om en person nyligen fått ett straff för ett annat brott och det aktuella brottet inte skulle leda till att straffet skärptes.

Åtalsunderlåtelse innebär att det inte blir någon rättegång. Du kan ändå ha rätt till ersättning för dina skador genom försäkring eller brottsskadeersättning.

Strafföreläggande

Om det är frågan om ett lindrigare brott som gärningspersonen erkänt, kan åklagaren själv bestämma ett bötesstraff, det vill säga utfärda ett strafföreläggande. Då blir det ingen rättegång men strafföreläggandet har samma verkan som en dom. Genom föreläggandet kan gärningspersonen också tvingas att betala skadestånd.

Om den som misstänks är under 15 år

Personer under 15 år är inte straffmyndiga och kan inte åtalas. En polisanmälan i dessa fall leder alltså inte till rättegång, men socialtjänsten underrättas och kan vidta åtgärder. Polisen kan också utreda brottet, på eget initiativ eller för att socialtjänsten önskar det, och till exempel hålla förhör med de inblandade.

En sådan utredning som visar på brottslig handling är viktig för att brottsoffret ska kunna få rätt till brottsskadeersättning. Det går också att få skadestånd eftersom även en person under 15 år kan bli skadeståndsskyldig.

Medling vid brott

Medling innebär att brottsoffer och gärningsperson möts för att tillsammans med en opartisk medlare prata om det som hänt. När gärningspersonen är under 21 år är kommunen skyldig att kunna erbjuda medling.

En förutsättning för medling är att brottet är erkänt. Dessutom ska båda parter vilja delta. Medlingen kan leda till avtal, bland annat om hur brottsoffer och gärningsperson ska bete sig vid eventuella framtida kontakter med varandra. Det kan vara en trygghet för brottsoffret.

Du kan avtala om ekonomisk kompensation för skador men det kan leda till problem, särskilt om det handlar om flera gärningspersoner, stora belopp eller personskador. Kontakta Brottsoffermyndigheten om du har frågor om sådana avtal. Om du ingår ett avtal om ekonomisk kompensation kan du gå miste om brottsskadeersättning.

Stöd och hjälp

Juridiskt stöd

Målsägandebiträde

Vid vissa typer av brott har du som brottsoffer rätt till ett eget juridiskt biträde, ett så kallat målsägandebiträde. Det gäller främst vid sexualbrott och våld i nära relationer men även vid annan brottslighet om det finns särskilda behov. Ett målsägandebiträde kan utses så snart förundersökningen har inletts och hjälpen är kostnadsfri för dig.

Anser du att du behöver ett målsägandebiträde bör du så fort som möjligt diskutera det med åklagaren eller den polis som ansvarar för förundersökningen. Du kan också vända dig direkt till tingsrätten med ditt önskemål.

Tingsrätten bestämmer om du har rätt till målsägandebiträde och utser biträdet. Du kan lämna förslag på vem du vill ha. Målsägandebiträdet, som i de flesta fall är en advokat, har till uppgift att ta till vara dina intressen och ge stöd och hjälp under både förundersökningen och rättegången. Målsägandebiträdet har tystnadsplikt och kan hjälpa dig att biträda åtalet och föra talan om skadestånd.

Uppdraget är slut efter rättegången. Hjälp med att få skadestånd eller annan ersättning utbetald ingår inte i målsägandebiträdets uppdrag.

Särskild företrädare för barn

Om en vårdnadshavare (oftast förälder) misstänks för brott mot sitt barn kan barnet få en särskild företrädare. Detsamma gäller om den som misstänks för brottet står i ett nära förhållande till vårdnadshavaren. Företrädaren ska ta till vara barnets rättigheter under förundersökningen och rättegången.

Till särskild företrädare får en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan utses. Dessutom ställs krav på kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper som gör den särskilda företrädaren särskilt lämplig för uppdraget.

Rättsskydd

I hemförsäkringar ingår ett rättsskydd. Det innebär att försäkringen till exempel kan ersätta dina kostnader för ombud om skadeståndsfrågan inte tas upp i brottmålsrättegången. I allmänhet innehåller försäkringen ett villkor om att du får betala en viss del av kostnaderna som självrisk. Vänd dig till ditt försäkringsbolag för mer information.

Juridisk rådgivning och rättshjälp

Du kan i vissa fall få juridisk rådgivning och rättshjälp enligt rättshjälpslagen i alla typer av mål och ärenden. Det kan till exempel gälla skadeståndstalan när åklagaren inte hjälper till eller vid förhandlingar med försäkringsbolag. För mer information, kontakta Rättshjälpsmyndigheten.

Andra former av stöd

Socialtjänsten

Socialtjänsten i varje kommun har ansvar för att ge brottsoffer och brottsoffrets anhöriga hjälp och stöd. Det framgår i socialtjänstlagen.

Socialtjänsten ska särskilt uppmärksamma att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld i nära relationer kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialtjänsten ska också prioritera barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående. Dessa barn är offer för brott och socialtjänsten ska se till att de får det stöd och den hjälp som de behöver.

Det kan handla om olika former av psykologiskt och socialt stöd, men också ekonomisk och praktisk hjälp.

På vissa orter finns det också andra typer av stöd, till exempel samtalsstöd för brottsoffer, stödcentrum för unga brottsoffer och barnahus. Kontakta kommunen för mer information.

Stödperson

Om du vill kan du ta med dig en person till förhör under förundersökningen och under rättegången. Du kan välja någon som du redan känner eller vända dig till socialtjänsten eller någon av de brottsofferjourer och kvinnojourer som beskrivs längre fram i denna text.

En sådan stödperson kan bidra till att öka tryggheten och få dig att känna dig säkrare. Det kan också vara värdefullt att diskutera vad som hänt under förhör och rättegång med någon som varit närvarande, liksom formuleringar i beslut eller dom. Du kan ha både ett målsägandebiträde och en stödperson. En stödperson får inte någon ersättning från staten.

Tolk

Om du inte talar svenska, har talsvårigheter eller en allvarlig hörselnedsättning har du rätt till gratis tolk under utredningen hos polisen och under rättegången. Detsamma gäller vid kontakter med olika myndigheter, till exempel socialtjänsten.

Vittnesstöd

Vittnesstödets uppgift är att hjälpa vittnen och målsäganden och att finnas till som medmänniska före och efter rättegången. Syftet är att öka tryggheten i domstolens allmänna utrymmen, till exempel väntsalen, samt att vid behov förklara hur en rättegång går till. Vittnesstöden får inte ta ställning i, eller diskutera, det brott som rättegången handlar om.

Vid de flesta domstolar kan vittnesstöden erbjuda vittnet eller brottsoffret möjligheten att vänta avskilt i särskilda vittnesstödsrum. Verksamhet med vittnesstöd finns idag vid samtliga tingsrätter och hovrätter i Sverige.

Brottsoffermyndigheten har tillsammans med Domstolsverket uppdrag att verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs. Verksamheten är ideell och genomförs oftast av brottsofferjourer och administreras lokalt av vittnesstödssamordnare som kan nås via domstolen.

Stöd från ideella organisationer

Det finns föreningar som arbetar ideellt med att hjälpa och stödja dem som utsatts för brott. De mest etablerade är kvinnojourerna och brottsofferjourerna som finns på ett stort antal platser i landet. Dessutom finns ett antal mer specialiserade brottsofferorganisationer. Vid större jourer kan det finnas avlönad personal men de flesta aktiva arbetar helt ideellt. Alla arbetar under tystnadslöfte.

En förteckning över ideella organisationer finns i kapitlet Kontaktuppgifter. Riksorganisationerna kan hjälpa dig att komma i kontakt med sina lokala föreningar.

Brottsofferjourer

Brottsofferjourerna arbetar med offer för alla typer av brott. Vid polisanmälan ska brottsoffret få information om att det finns brottsofferjourer liksom annan stödverksamhet. Polisen frågar också om brottsoffret vill bli kontaktad av en jour.

Brottsofferjourerna kan erbjuda hjälp av stödpersoner och många har dessutom verksamhet med vittnesstöd. Den rikstäckande organisationen är Brottsofferjouren Sverige.

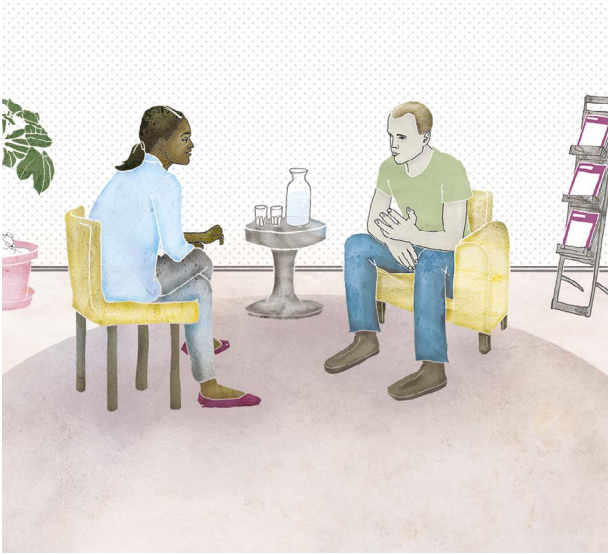
Kvinnojourer

Kvinnojourerna erbjuder såväl praktiskt som psykologiskt stöd till kvinnor som på olika sätt utsatts för övergrepp. Det kanske viktigaste stödet som kvinnojourerna kan erbjuda misshandlade och hotade kvinnor är skyddat boende. Många kvinnojourer erbjuder också juridisk rådgivning.

Det finns två riksorganisationer: Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, samt Unizon. Inom både Roks och Unizon finns tjejjourer för unga kvinnor.

Mansjourer

Mansjourerna ger stöd både åt män som råkat ut för misshandel och åt män som själva utövat våld mot kvinnor. I de senare fallen kan männen få hjälp med att hantera sin aggressivitet och sluta använda våld.

Rättegång

Om åklagaren väcker åtal prövas åtalet vid ett sammanträde i domstol som kallas rättegång eller huvudförhandling. Har du begärt skadestånd tas även det upp i samma rättegång.

Rättssalen

Kallelse till rättegång

Som brottsoffer och målsägande ska du alltid få information om att rättegång ska hållas. Om åklagaren har begärt att du ska höras om vad som hänt eller om du begärt skadestånd kommer du att kallas till rättegången. Har du fått en kallelse måste du komma.

Domarnas bord
(vänster till höger):
Nämndeman
Nämndeman
Ordförande
Protokollförare
Nämndeman

Försvarets bord
(vänster till höger):
Försvarsadvokat
Tilltalad

Läs igenom kallelsen noga. Om du blir sjuk eller anser att du har något annat godtagbart skäl för att inte komma, måste du ta kontakt med domstolen före rättegången. Domstolen ger dig då besked om du behöver komma eller inte. Kallelsen gäller alltså till dess du fått annat besked.

Om du inte kommer och saknar giltig anledning till det kan du tvingas betala ett belopp, så kallat vite, som står skrivet i kallelsen. Du kan till och med bli hämtad till domstolen av polis.

Rättegången

Vid rättegången deltar domarna, åklagaren och den som misstänks, som nu kallas den tilltalade. Det är oftast fyra domare: en juristdomare, som är ordförande, och tre nämndemän, så kallade lekmannadomare. Dessutom finns en protokollförare som är anställd vid domstolen.

Andra personer som vanligtvis är med är försvarsadvokat, målsägande och vittnen. Dessutom kan du som brottsoffer och målsägande ha ett målsägandebiträde. Det är en jurist som hjälper dig före och under rättegången. Vid behov ska en tolk vara med och du har även rätt att ta med en stödperson.

Eftersom rättegången oftast är offentlig kan också andra personer finnas i rättssalen som åhörare. Stödpersoner och åhörare får inte säga något under rättegången. Om rättegången tar upp mycket känsliga saker, till exempel sexualbrott, kan domstolen bestämma att bara vissa personer får stanna i rättssalen. Det brukar kallas för att förhandlingen hålls inom stängda dörrar.

När rättegången börjar berättar åklagaren vilket brott som har begåtts och hur åklagaren anser att brottet har gått till. Det kallas sakframställan. Därefter får du som målsägande berätta vad som hänt, sedan den tilltalade och slutligen eventuella vittnen.

Som målsägande sitter du bredvid åklagaren. Undrar du över något under förhandlingen kan du vända dig till åklagaren eller till ditt målsägandebiträde om du har ett sådant. Om du har begärt skadestånd tas även det upp, se vidare under rubriken Skadestånd.

Under förhöret med dig får du med egna ord berätta vad som hänt. Därefter ställer åklagaren och den tilltalades försvarsadvokat frågor till dig. Domarna kan också ställa kompletterande frågor. Alla förhör spelas in med ljud och bild.

Du kan uppleva att du får många och svåra frågor. Ibland är det även samma fråga fast lite olika formulerad som ställs flera gånger och från olika personer. Det beror på att var och en försöker få fram information som talar för deras sak. Berätta så utförligt du kan om vad du minns.

Det kan också kännas svårt att möta den tilltalade och en del personer kan vara rädda. Om du tror att du inte kommer att klara av att berätta när den tilltalade sitter i rättssalen bör du, helst i god tid före rättegången, meddela det till domstolen, åklagaren eller ditt målsägandebiträde. Domstolen kan då till exempel bestämma att den tilltalade ska följa förhöret från ett annat rum.

Om du är rädd för en åhörare kan domstolen bestämma att den personen ska gå ut under förhöret med dig.

Domen

När rättegången är avslutad ska domstolen döma i målet. Ibland meddelas domen muntligen efter en överläggning som sker direkt efter rättegången. Ofta kan du få vänta upp till två veckor på domen och i vissa fall ännu längre.

Domstolen ger besked om när domen kommer att meddelas. Den dagen kan du ringa domstolens kansli och få veta hur domstolen dömt. Om du begärt skadestånd får du automatiskt och utan kostnad den skrivna domen med posten. I annat fall kan du be åklagaren eller domstolen om att få en kopia av domen.

Överklagande

En part som inte är nöjd med tingsrättens dom kan överklaga den till hovrätten. Information om hur det går till finns i domen. I vissa fall krävs prövningstillstånd för att hovrätten ska ta upp målet. Överklagas domen blir det oftast en ny rättegång i hovrätten. I de flesta fall behöver inte målsägande

och vittnen vara med under den rättegången. Istället spelas förhören från tingsrätten upp. I vissa enkla fall kan dock hovrätten avgöra målet utan att hålla någon huvudförhandling.

Hovrättens dom kan oftast överklagas till Högsta domstolen men där krävs prövningstillstånd och det är svårt att få. Det är därför inte särskilt vanligt att Högsta domstolen tar upp ett överklagande till prövning. I praktiken är därför hovrätten oftast den sista instansen.

Kostnader och inkomstförlust i samband med rättegången

Om du har kallats till rättegång på begäran av åklagaren har du rätt att få ersättning för de kostnader du har haft för att kunna komma. Ibland frågar domstolens ordförande om du har några krav på ersättning i samband med att förhöret med dig avslutas. Det är dock vanligast att ta upp ersättningsfrågan i receptionen efter rättegången. Du kan då begära ersättning och också få veta vilket belopp du kan få.

Ersättningen betalas ut direkt i domstolens reception. Vid höga kostnader kan det finnas möjlighet till förskott. Kontakta domstolen för mer information om förskottsbetalning.

Andra rättegångskostnader

Om åklagaren inte hjälper dig med skadeståndet och du inte har ett målsägandebiträde kan du själv föra din skadeståndstalan. Har du kostnader för det, till exempel för eget juridiskt ombud eller bevisning, har du rätt att begära ersättning av den tilltalade.

Döms den tilltalade att betala skadestånd, är huvudregeln att personen också ska betala dina rättegångskostnader.

Brottsofferguiden
För mer information om hur en rättegång går till, hur det ser ut i en rättssal och mycket annat kan du besöka Brottsoffermyndighetens webbplats Brottsofferguiden på www.brottsofferguiden.se.

Skadestånd, försäkring och brottsskadeersättning

Den som begår ett brott är i princip skyldig att ersätta de skador som brottet orsakar. Det kallas skadestånd. Har du försäkring kan den täcka delar av dina skador. Om gärningspersonen inte betalar skadeståndet och du inte har någon försäkring som täcker skadan helt, kan du i vissa fall få ekonomisk kompensation från staten, så kallad brottsskadeersättning. Även om gärningspersonen är okänd kan du ha rätt till försäkringsersättning och brottsskadeersättning.

Skadestånd

Att begära skadestånd

Du kan begära skadestånd för i princip alla skador som uppkommit i samband med brottet.

Det är brottsoffret som ska kräva skadestånd av den som begått brottet och orsakat skadan. För att underlätta det ska åklagaren förbereda och föra din skadeståndstalan i rättegången, om du begärt det. Undantag gäller bara för skadestånd som kräver omfattande utredning eller om kravet kan anses som uppenbart obefogat, det vill säga antingen saknar samband med brottet eller är mycket högre än normalt i liknande situationer.

Om du vill ha ersättning för skador som drabbat dig till följd av ett brott bör du meddela det redan när du hörs av polisen. Du bör då också säga om du vill att åklagaren ska hjälpa dig med skadeståndet.

Vårdnadshavares skadeståndsansvar

Föräldrar som har vårdnaden om ett barn är skyldiga att ersätta skador som barnet orsakar genom brott. Ansvaret gäller personskador, sakskador och kränkning. Vårdnadshavares ansvar är begränsat till högst en tredjedel av prisbasbeloppet för varje skadehändelse. Det motsvarar ungefär 20 000 kronor.

Om du utsätts för brott av en person som är under 18 år bör du därför kräva skadestånd både av barnet som begått brottet och av vårdnadshavarna. Kontakta åklagaren eller Brottsoffermyndigheten för mer information.

Att få ut skadestånd

Att domstolen dömt den tilltalade att betala skadestånd innebär inte att pengarna kommer till dig automatiskt. Gärningspersonen kan ofta inte betala eller gör det inte frivilligt. Kronofogden kan hjälpa dig att få skadeståndet utbetalt. Visar det sig att gärningspersonen har möjlighet att betala ser Kronofogden till att du får ditt skadestånd.

Hjälpen från Kronofogden är kostnadsfri utom i mycket speciella fall. Du kan ansöka om att få ut skadeståndet via Kronofogdens e-tjänst eller ringa dit på 0771-73 73 00. Du kan även ansöka om ersättning hos Brottsoffermyndigheten. Den ersättningen kallas brottsskadeersättning. Du kan läsa mer om brottsskadeersättning och hur du ansöker på sidan 25 och framåt.

Försäkring

Även om gärningspersonen är okänd eller om en dömd gärningsperson inte kan betala skadeståndet kan du ha rätt till ersättning.

Många har någon försäkring som ersätter skador vid brott. Den egna hemförsäkringen kan ge ersättning vid till exempel stöld, misshandel och sexualbrott. Många har dessutom en olycksfallsförsäkring, till exempel via sin fackförening, som också kan ge ersättning för personskada till följd av brott. De flesta anställda omfattas av en arbetsmarknadsförsäkring, som kan ersätta skador som har uppkommit i arbetet.

I villkoren för de allra flesta försäkringarna ingår att du själv måste stå för ett visst belopp i självrisk. Andra villkor kan begränsa rätten till ersättning. Ditt försäkringsbolag kan lämna information om vad som gäller för din

försäkring. Det är viktigt att du så snart som möjligt efter brottet anmäler skadan till ditt försäkringsbolag.

Brottsskadeersättning

Om en dömd gärningsperson inte betalar skadeståndet och det inte heller finns någon försäkring som täcker hela skadan, kan du ha rätt till ersättning från staten. Den kallas brottsskadeersättning och handläggs av Brottsoffermyndigheten.

För att det ska vara möjligt att få brottsskadeersättning när gärningspersonen är okänd krävs att det finns en utredning, till exempel en förundersökning, som visar att du har utsatts för brott och inte råkat ut för en olyckshändelse. Brottet ska alltid vara polisanmält. Om den som misstänks är utpekad krävs i princip en fällande dom eller ett strafföreläggande.

Brottsskadeersättningen täcker brott begångna i Sverige och du kan ha rätt till ersättning oavsett om du bor i Sverige eller bara är här tillfälligt som till exempel turist eller student. Om du har ditt egentliga boende i Sverige kan du ha rätt till brottsskadeersättning också när brottet skett utomlands.

Personskador

En personskada är en fysisk eller psykisk skada på en person. Om du drabbats av en personskada kan du få ersättning för:

- kostnader för läkarvård, samtalsterapi och andra utgifter som har samband med skadan
- inkomstförlust
- sveda och värk, till exempel av smärta eller obehag under sjukdomstiden
- bestående skador, till exempel ärr, förlust av friska tänder, nedsatt syn eller hörsel.

Om du har fått en personskada kan ersättning också lämnas för skadade kläder, glasögon, tandprotes eller liknande saker som du bar på dig vid brottstillfället.

Däremot ersätts inte förlorade eller förstörda pengar, smycken, mobiltelefon och plånbok.

Kränkning

Ett antal brott medför också rätt till ersättning för kränkning. Den rätten finns om brottet kan anses ha inneburit en allvarlig kränkning av din personliga integritet, ditt privatliv och människovärde. De allra flesta fall av sexuella övergrepp ger rätt till sådan kränkningsersättning. Det gäller också ofta vid misshandel liksom vid till exempel hemfridsbrott, olaga hot, rån och överträdelse av kontaktförbud.

Sakskador och rena förmögenhetsskador

Det är svårt att få brottsskadeersättning vid sakskada eller ren förmögenhetsskada, till exempel stöld eller bedrägeri. Det följer av den lag som reglerar brottsskadeersättning. Det är däremot möjligt att få skadestånd för sakskador och rena förmögenhetsskador från gärningspersonen, eller motsvarande ersättning från ett försäkringsbolag.

Barn som bevittnat brott mot närstående

När det gäller barn som bevittnat brott mot närstående finns det i dag två olika regelverk beroende på när brottet har skett.

Den 1 juli 2021 infördes barnfridsbrottet. Det innebär att barn som bevittnat brott mot närstående kan ha rätt till skadestånd, försäkringsersättning och statlig brottsskadeersättning som andra brottsoffer.

Barn som bevittnat brott mot närstående före den 1 juli 2021 har rätt att ansöka om en särskild brottsskadeersättning som gällde för brott innan den tidpunkten. Då hade staten ett särskilt ersättningsansvar för barn som bevittnat brott mot närstående, trots att barnen inte var målsägande i brottmålsprocessen och därför inte kunde få skadestånd från förövaren.

Besök Brottsoffermyndighetens webbplats eller kontakta myndigheten om du har frågor eller vill ha mer information om ersättning till barn som bevittnat brott mot närstående.

Ansökan

För att kunna få brottsskadeersättning krävs att du fyller i en särskild ansökningsblankett. Den kan beställas från Brottsoffermyndigheten. Ansökan kan också göras på myndighetens webbplats www.brottsoffermyndigheten.se. Ansökan ska enligt huvudregeln ha kommit in till Brottsoffermyndigheten inom tre år från det att det rättsliga förfarandet avslutades. Det betyder till exempel att du har tre år på dig räknat från den dag då domen fick laga kraft, det vill säga inte längre kan överklagas, eller från det att förundersökningen lades ned. Om ingen förundersökning inletts ska ansökan göras inom tre år från det att brottet begicks.

I enstaka fall kan en ansökan prövas trots att den har kommit in för sent. Barn som utsatts för brott har alltid rätt att ansöka om brottsskadeersättning till sin 21-årsdag. Kontakta Brottsoffermyndigheten eller åklagaren om du vill veta mer om skadestånd och brottsskadeersättning. För att få hjälp med ansökningsblanketten kan du vända dig till Brottsoffermyndigheten eller en lokal brottsofferjour eller kvinnojour. Ansökningsblanketten finns på svenska och engelska.

Brottsoffermyndigheten har information till brottsoffer på ett stort antal språk.

Återkrav

Målsättningen är att gärningspersonen alltid ska betala sitt skadestånd. Brottsoffermyndigheten försöker därför kräva tillbaka den utbetalda brottsskadeersättningen av gärningspersonen i efterhand.

Skydd för din person

Du har rätt till skydd när du är hotad. Polisen ska bedöma om du har ett särskilt behov av skydd och informera dig om vilka åtgärder som finns för att öka din säkerhet. Det finns flera åtgärder för att öka säkerheten. För att åtgärderna ska få effekt kan det vara viktigt att de planeras i samråd med främst polisen, men gärna också med representanter för till exempel socialtjänst och skola. Polisen och Skatteverket kan dessutom ge praktiska råd om hur du på egen hand kan öka tryggheten i din vardag.

Kontaktförbud

Kontaktförbud är ett sätt att undvika situationer som kan vara farliga för brottsoffret. Kontaktförbudet har tillkommit och blivit använt främst för att skydda kvinnor från hot och trakasserier av en tidigare make eller sambo, men det kan också utfärdas för att skydda barn och andra utsatta. Ett kontaktförbud innebär att den som hotar och trakasserar dig förbjuds att besöka dig, följa efter dig eller ta kontakt med dig på något annat sätt, till exempel via brev, sms, telefonsamtal eller kamrater. Det kan också utvidgas till ett förbud att uppehålla sig i närheten av din bostad, arbetsplats eller annan plats där du brukar vara.

Ett kontaktförbud kan även riktas mot en person som bor tillsammans med den som hotas. För ett sådant förbud, som syftar till att utestänga den hotande från den gemensamma bostaden, krävs risk för brott mot den sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid.

Det är åklagaren som beslutar om kontaktförbud. Om åklagaren inte utfärdar ett sådant, kan du begära att frågan prövas av tingsrätten. Den som bryter mot förbudet kan dömas till böter eller fängelse.

Kriminalvårdens informationsskyldighet

Om någon har utsatt dig för brott och avtjänar fängelsestraff har du i vissa fall rätt till information från kriminalvården om gärningspersonen exempelvis får permission, rymmer, byter anstalt eller ska friges. Som målsägande ska du bli tillfrågad om du vill ha denna information.

Skyddat boende

Kvinnor och deras barn som utsätts för våld i nära relation kan behöva flytta tillfälligt från sin bostad. Skyddade boenden erbjuds av både kommuner och kvinnojourer. Kontakta kommunens socialtjänst eller en lokal kvinnojour för mer information.

Skyddade personuppgifter

Om du behöver hålla din adress hemlig på grund av hot eller andra trakasserier kan du få en markering för särskild sekretessprövning, så kallad sekretessmarkering, införd i folkbokföringsregistret. Sekretessmarkering förs också in i andra offentliga register, till exempel bil- och körkortsregistren.

Ett annat sätt att skydda personuppgifter är att en hotad person, som flyttat eller tänker flytta, får vara folkbokförd på sin gamla adress, så kallad skyddad folkbokföring.

Begäran om skyddade personuppgifter i form av sekretessmarkering och skyddad folkbokföring görs hos det lokala skattekontoret där du är folkbokförd. Det är viktigt att du själv anger att du har skyddade personuppgifter vid kontakt med myndigheter. Dessutom måste du vara väldigt försiktig i kontakter med organisationer, företag och andra.

Namnbyte

Andra åtgärder för att öka skyddet kan vara att byta namn. Byte av namn kan ske genom en ansökan hos Skatteverket.

Skyddspaket för hotade

För en del personer är hotbilden så allvarlig att det kan vara aktuellt att få använda ett skyddspaket för hotade. Paketen innehåller bland annat larmtelefon och kan efter särskild prövning lånas ut av den lokala polismyndigheten.

Fingerade personuppgifter

Vid hot om särskilt allvarlig brottslighet mot liv, hälsa eller frihet och när andra skyddsåtgärder inte bedöms ge tillräckligt skydd kan du tillåtas att använda fingerade, det vill säga påhittade, personuppgifter. Begäran om att få använda fingerade personuppgifter görs hos polisen.

Brottsoffers reaktioner

Att bli utsatt för brott kan medföra en rad negativa konsekvenser. Det kan vara ekonomiska förluster, fysiska skador, psykiska reaktioner eller sociala följder. Dessutom medför brottet ofta praktiska problem.

Hur och i vilken utsträckning ett brottsoffer reagerar är individuellt och beror på flera olika saker. Vad som hänt, din relation till gärningspersonen, hur din sociala situation ser ut och hur du är som person är några av de faktorer som påverkar dina reaktioner.

Oavsett vilket brott det handlar om är det oftast de psykiska effekterna av att med avsikt blivit kränkt eller skadad, som är svårast att hantera för offret. Sexualbrott leder generellt sett till allvarligare psykiska reaktioner än våldsbrott, som i sin tur leder till allvarligare reaktioner än egendomsbrott.

Att känna skuld och skam över det som hänt är mycket vanligt, trots att det är gärningspersonen som bär ansvaret för det inträffade. Det är också vanligt att känna ilska mot gärningspersonen, liksom hat och vilja att hämnas.

Det kan vara bra att ge uttryck för sina känslor, till exempel genom att prata med någon. Det kan bidra till att du får struktur på sina tankar och bättre förstår vad som hänt.

Varje person reagerar individuellt. Ett likartat brott påverkar personer olika beroende på livssituationen och på tidigare upplevelser av kränkningar och våld. Att bli utsatt för upprepade brott försvårar ofta bearbetningen. Den som till exempel blir utsatt för ett andra rån riskerar en svårare kris än en person som inte varit utsatt tidigare, särskilt om den första ránsituationen inte är bearbetad.

Våld i nära relationer, till exempel grov kvinnofridskränkning eller sexuella övergrepp mot barn, blir extra allvarliga eftersom handlingarna ofta upprepas. Att brotten dessutom oftast sker i det egna hemmet gör att offret inte har någon trygg plats. Det kan försvåra ytterligare att

brottet begås av en person som offret är beroende av såväl känslomässigt och socialt som ekonomiskt.

Växlingar mellan våld och värme i nära relationer skapar ofta starka men nedbrytande känslomässiga band. Risken är också stor att både offer och förövare förminskar brotten. Ett annat vanligt mönster är att förövaren lägger mer och mer skuld på offret för att ha provocerat fram övergreppen.

För den som utsätts för våld i en nära relation är det ofta nödvändigt att få möjlighet till egna tankar i avskildhet från förövaren, både för att kunna beskriva övergreppen och för att förändra sin situation. Om du utsätts för våld och hot ska du få skydd. På många orter finns skyddade boenden.

Behovet av stöd och hjälp från omgivningen varierar. Förutom juridisk hjälp behövs många gånger också personligt stöd i någon form. Om du behöver stöd, hjälp och skydd kan du kontakta socialtjänsten i din kommun eller någon av de ideella organisationer som presenteras i denna broschyr.

Anhörig till brottsoffer

Som anhörig till en person som blivit utsatt för ett brott kan du själv behöva stöd och hjälp. Du kan också behöva kunskap om hur du kan stötta och hjälpa en person som är eller har blivit utsatt. Sådan hjälp kan du få via socialtjänsten i din kommun eller via en ideell organisation. Om du drabbats av att en anhörig dödats genom våldsbrott kan du kontakta Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade.

Kontaktuppgifter

Ideella organisationer

Barnens Rätt I Samhället, BRIS
BRIS-telefonen: 116 111
BRIS vuxentelefon:
077-150 50 50
info@bris.se
www.bris.se

Brottsofferjouren Sverige
Jourtelefon: 116 006
fraga@boj.se
www.brottsofferjouren.se

Föreningen Anhöriga Till Sexuellt Utnyttjade Barn, ATSUB
Jourtelefon: 08-644 21 12
info@atsub.se
www.atsub.se

RFSL – Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, RFSL Stödmottagning
Jourtelefon: 020-34 13 16
stod@rfsl.se
www.rfsl.se

Riksorganisationen för anhöriga till våldsdödade
info@rav.se
www.rav.se

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks
info@roks.se
www.roks.se
www.rokstjejjourer.se

Riksföreningen mot incest och andra sexuella övergrepp i barndomen, Rise
Stödlinje: 08-696 00 95
stod@rise-sverige.se
www.rise-sverige.se

Rädda Barnen
kundservice@rb.se
www.raddabarnen.se

Svenska Röda Korset
info@redcross.se
www.redcross.se

Unizon
Samlar kvinnojourer, tjejjourer och andra stödverksamheter.
info@unizon.se
www.unizon.se
www.unizonjourer.se/ung

Myndigheter och andra instanser

Domstolsverket
Tel: 036-15 53 00
domstolsverket@dom.se
www.domstol.se

Kronofogden
Kundcenter, tel:
0771-73 73 00
kontakt@kronofogden.se
www.kronofogden.se

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK
www.nck.uu.se
NCK driver en stödtelefon, Kvinnofridslinjen
Jourtelefon: 020-50 50 50
www.kvinnofridslinjen.se

Polismyndigheten
Tel: 114 14
I nödsituation ring: 112
www.polisen.se

Rättshjälpsmyndigheten
Tel: 060-13 46 00
rattshjalpsmyndigheten@dom.se
www.rattshjalp.se

Skatteverket
Tel: 0771-567 567
www.skatteverket.se

Socialstyrelsen
Tel: 075–247 30 00
socialstyrelsen@socialstyrelsen.se
www.socialstyrelsen.se

Sveriges Kommuner och Regioner, SKR
Tel: 08-452 70 00
info@skr.se
www.skr.se
Sök efter ”Kommuner - lista” för länkar till landets samtliga kommuner. På kommunernas webbplatser finns kontaktuppgifter till socialtjänsten.

Åklagarmyndigheten
Tel: 010-562 50 00
www.aklagare.se

Det finns också andra typer av stöd, till exempel stödcentrum för unga brottsoffer, barnahus och skyddade boenden.
Kontakta kommunens socialtjänst för mer information, se Sveriges Kommuner och Regioner.

Ordlista

Brott
En handling som kan straffas enligt lag.

Brottmål
Ett misstänkt brott som behandlas i domstol.

Domstol
Myndighet som dömer i bland annat brottmål. Allmänna domstolar: tingsrätt (första instans), hovrätt (andra instans), Högsta domstolen (sista instans).

Förundersökning
Utredning som görs under ledning av polis eller åklagare för att utreda ett brott. En förundersökning kallas också brottsutredning eller polisutredning.

Huvudförhandling
Muntligt sammanträde i domstol när ett mål ska avgöras, också kallat rättegång.

Medling
Brottsoffer och gärningsperson möts för att tillsammans med en opartisk medlare prata om det som hänt. Medling är frivilligt för både brottsoffer och gärningsperson.

Målsägande
Den som har utsatts för eller lidit skada av ett brott kallas för målsägande under rättsprocessen.

Målsägandebiträde
En juridiskt utbildad person, oftast en advokat, som ger stöd till den som utsatts för allvarligare brott. Målsägandebiträdet betalas av staten.

Påföljd
Det straff som staten bestämmer för ett brott. Exempel på påföljder är böter, fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.

Strafföreläggande
Vid enklare och erkända brott kan åklagaren bestämma straff och skadestånd.

Tilltalad
Den som är åtalad för brott kallas för tilltalad.

Åklagare
Jurist som leder förundersökningar och representerar staten under rättegången.

Åtal
En begäran av åklagaren, eller av en enskild person, att domstolen ska döma en viss person för ett eller flera brott.

Åtalsunderlåtelse
Beslut av åklagare att inte väcka åtal, till exempel på grund av gärningspersonens låga ålder.

Överklagande
Begäran om att få målet prövat i högre instans (se Domstol ovan) om du inte är nöjd med domen.

© Brottsoffermyndigheten, 2026
Illustrationer: Jenny Almén
Produktion: Matador kommunikation
Tryck: Scandinavian Print Group Sweden AB

Brottsoffermyndigheten
Brottsoffermyndighetens övergripande mål är att främja brottsoffers rättigheter och att uppmärksamma deras behov och intressen. Myndigheten arbetar med att göra det bättre för människor som utsatts för brott, genom att

- besluta om brottsskadeersättning till brottsoffer
- kräva tillbaka utbetald ersättning från gärningspersoner
- finansiera forskning och brottsofferinriktade projekt genom
- Brottsofferfonden
- vara ett kunskapscentrum för brottsofferfrågor.

På www.brottsoffermyndigheten.se finns information på flera språk om brottsoffers rättigheter och om rättsprocessen. Du kan också ringa Brottsoffermyndighetens servicetelefon på **090-70 82 00,** menyval 4.

Brottsoffermyndigheten

Box 470, 901 09 Umeå
Telefon: 090-70 82 00
registrator@brottsoffermyndigheten.se
www.brottsoffermyndigheten.se